

УДК 711.51 : 930.26

А.І.ЛИТВИНОВ, канд. архіт.

Управління містобудування і архітектури, м.Вінниця

ІСТОРИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ, АДАПТАЦІЇ, ТРАДИЦІЇ (на прикладі міст Поділля)

Важливим аспектом сталого розвитку міста є історичний контекст. Контекстуальний підхід розглядається з позиції діалогу сучасної архітектури з історичним середовищем. Історико-архітектурна спадщина сьогодні має формуватись не тільки у вигляді окремих пам'яток архітектури, а як цілісна і організована історична частина міста. Теоретичне і методологічне підґрунтя проведення функціональної, соціальної і реконструктивної адаптації є важливою умовою збереження й повноцінного функціонування історичного середовища міст Поділля.

Важным аспектом устойчивого развития города является исторический контекст. Контекстуальный подход рассматривается с позиции диалога современной архитектуры с исторической средой. Историко-архитектурное наследие сегодня должно формироваться не только в виде отдельных памятников архитектуры, а как целостная и организованная историческая часть города. Теоретическое и методологическое обоснование проведения функциональной, социальной и реконструктивной адаптации является важным условием сохранения и полноценного функционирования исторической среды городов Подолья.

Important aspect of the stable development of city is the historical context. Contextual approach is examined from the position of dialogue between modern architecture and historical environment. Historically- architectural legacy must be formed not only as the separate monuments of architecture, but as a whole and organized historical part of city. Theoretical and methodological foundation of the leading through the functional, social and reconstructive adaptation is important condition of the maintainance and valuable functioning of the historical environment of cities of the Podilya.

Ключові слова: контекстуальний підхід, місто, сталий розвиток, адаптація, традиція, спадщина, історичне середовище.

Важливим аспектом сталого розвитку міста є історичний, оскільки попередня традиція задає певну норму, що з часом стає артикульованим фоном, на якому розвивається містобудівна активність нових структурних і архітектурних форм. Історична забудова якраз і має бути тим сталим елементом розвитку, який визначає майбутнє міста. Із загостренням екологічної, соціальної і економічної ситуації варто переосмислити і прийняти тезу – «розвиток замість росту». Продуктивність конфлікту "старого" і "нового" підтримується в колективній пам'яті з одночасним існуванням як минулого, так і сучасного. В історії мистецтва це забезпечується так, що минулі культурні епохи не зникають безслідно, а залишаються в пам'яті культури.

В архітектурі процес змін в історичній забудові (знесення, перебудови, реконструкція) іде постійно, містобудівний ансамбль як діалог між структурами різних часів постійно змінюється. Вирваний із контексту об'єкт часто перетворюється в "експонат", що втратив зв'язок з історичним оточенням [1]. Кристалізація міського простору як раз і має бути направлена на збереження природного середовища та історичної забудови. Ця теза кореспондується з широким колом сучасних ідей урбоєкології, регіоналізму та постмодернізму.

Ідеї діалогу історичного контексту і сучасної архітектури на сьогодні звучить доволі актуально. Однак, питання ускладнюються і збагачуються тим фактором, що архітектура складається не тільки з будівель: архітектурні об'єкти знаходяться у складній взаємодії з ритуальною, побутовою, релігійною, міфологічною функціями. Кожна архітектурна споруда пов'язана із своїм просторовим оточенням через множину смислових, функціональних і композиційних зв'язків. Ізольований від своїх просторових координат об'єкт часто стає "чужим". У цьому розумінні архітектурне середовище в цілому формує просторовий контекст, який визначає значення і зміст кожного елемента в просторі. Історичне середовище відображає хід часу, зберігаючи у собі її матеріальні і духовні сліди. Ці сліди містять знаки і послання минулого і говорять про інші часи, що пов'язані з традиціями, подіями і спогадами. У слід за К.Лінчем ми вправі задавати собі питання: «до якого часу належить це середовище?» [2].

При цьому варто брати до уваги зв'язки між різними просторовими рівнями історичного середовища. Кожний рівень відображає цінності більш високого рівня, до якого він належить. Наприклад, Вінниця як історичне місто відображає регіональні (подільські) архітектурні і містобудівні традиції, історичні події і процеси, місто зберегло в процесі свого розвитку не тільки пам'ятки*, але й історичну планувальну структуру.

Таким чином, просторова організація може, на певному рівні відображати часовий контекст середовища, який характеризує відповідний вищий рівень. Тому, розглядаючи історичне середовище у широкому просторовому контексті ми можемо відстежити ті аспекти, які можуть повноцінно відображати його роль на різних рівнях просторової організації сучасного середовища. З другого боку, просторова організація середовища може повністю ігнорувати історичний кон-

* На державному обліку перебуває 180 пам'яток культурної спадщини, в тому числі 121 пам'ятка архітектури, з них 11 національного і 110 місцевого значення.

текст: руйнувати або фальсифікувати матеріальні сліди минулого. Нове будівництво, часто не співвідноситься з традицією й історією, претендує на створення нового контексту, що перериває попередній процес розвитку середовища. Містобудівна практика має чисельні тому приклади.

Які ж мотиви просторового виявлення історичного контексту, який його вклад у створення і підтримання містобудівного й архітектурного образу міського середовища? Враховуючи основні характеристики історичного середовища, проблему можна розглянути в декількох аспектах: змістовному, морфологічному і культурному.

У змістовному аспекті перш за все треба відзначити інформаційну роль залишків минулого, їх цінність як документа, що має науково пізнавальний характер. Крім того, вони мають певні смислові значення оскільки виявляють сам процес розвитку, матеріалізують принцип спадкоємності. Вони відіграють певну чуттєву роль у сприйнятті й оцінці середовища: оживляють асоціації і спогади, зберігають родову і колективну пам'ять, створюють відчуття усталеності і захищеності, надають середовищу емоційну глибину і забарвлення. Увага до цінностей минулого в оволодінні історичної спадщини не випадкова. Іноді змістовне інформативне значення об'єкта може бути настільки важливим і неочікуваним, що суттєво підвищує його роль у просторовому контексті. Прикладом того може бути костел та келії Домініканського та Єзуїтського монастирів у м.Вінниці, палац графа Потоцького у Тульчині, культові споруди м.Бар тощо.

У морфологічному аспекті присутність історичних об'єктів різних часів, відображаючи різні погляди на формування простору, може значно підвищити пластичну виразність середовища, індивідуалізувати її, включити до неї нові функціональні і композиційні засоби впливу. Такі об'єкти, що можуть відрізнятися власним топологічним різноманіттям, несуть нову візуальну інформацію і просторові сюрпризи. Звісно, мова йде не про механічний збір часових пластів й елементів, а про комплексний архітектурний і художній результат оцінки й синтезу. Виявлення історичних слідів контексту, у свою чергу, створює широкі можливості асоціативно-смислового і пластичного збагачення нової архітектури у складному діалозі з традицією.

У культурному аспекті самим важливим пластом для історичного міста є об'єкти культурної спадщини. Їх вивчення, охорона і збереження, просторове розкриття має суттєве значення у формуванні художнього образу середовища. Це стимулює прихований духовний потенціал, збільшує його пластичну виразність й історичну самотність. І навпаки, якщо ігнорувати історичний контекст, можна втратити цінні

можливості формування неповторного архітектурного середовища. У цьому зв'язку є справедливим твердження, що художньо-морфологічний образ середовища має відображати його єдиний просторовий контекст.

Останні роки суперечливого розвитку подільської архітектури красномовно ілюструють етапи, здобутки та втрати в здійсненні цих ідей. На початку, в період радикальних соціальних змін і масштабів масового будівництва в значній мірі ігнорувався історичний контекст середовища. В більшій мірі стимулювалось бажання створювати зовсім новий часовий контекст, повністю направлений у майбутнє. Це призвело до стирання цінних фрагментів минулого, розриву з традицією або механічному, формальному копіюванню, що наклало свій відбиток на міську забудову того часу.

З приєднанням України до ряду постанов, хартій міжнародного рівня, прийняттям законів про охорону культурної спадщини, про археологію, природно-заповідний фонд були закладені передумови обов'язкового збереження основних реперів історичного контексту, в першу чергу пам'яток, містобудування, архітектури, археології, охоронних зон та збереження середовища в цілому.

В цьому процесі, на жаль, більше розчарувань, пов'язаних із соціальною неповноцінністю окремих фрагментів міської забудови. І навпаки, середовище, що включає цінності історичної забудови, співвіднесені з традиціями, стали привабливими і соціально, і інвестиційно.

Було також покладено початок планомірної ремонтно-реставраційної діяльності. В деяких місцях було відновлено стерті історичні пласти, в інших – створено імітаційне середовище, що дає можливість розширити уявлення про своєрідність псевдосучасного контексту. З'явилися зразки середовищ, що ведуть справжній діалог між минулим і сучасним.

У процесі зміни середовища, вочевидь, є ризик втратити автентичні сліди історичного контексту. Так, якщо ретельно зберігати окремі пам'ятки, але відрізати їх історично сформовані зв'язки і відносини, середовище не буде відображати в повній мірі свій історичний контекст. А це може призвести до негативних наслідків для архітектурного художнього образу. Цей фактор значно змінює традиційну головну мету діяльності щодо збереження культурної спадщини – не тільки збереження і соціалізація окремих пам'яток, але й збереження і проявлення цілісного історичного середовища в самому широкому просторовому охопленні. З точки зору викладеного вище, можна застосувати наступну типологію можливих підходів для досягнення цієї

мети [3].

По-перше, вивчення історичного контексту. Необхідно дослідити його в сукупності з усіма видимими і невидимими пластами часу. Виділені й встановлені шари необхідно ідентифікувати в існуючому просторовому контексті середовища.

По-друге, встановлення сучасної точки зору на історико-архітектурний контекст. Власне з цієї позиції можна систематизувати його різновиди: архітектурні об'єкти – відповідно до сьогодішнього уявлення про архітектурно-художній процес; історичні – відповідно до рівня історичного наукового знання і соціальних засад. З іншого боку, тільки з позиції сучасності можна здійснити селекцію окремих пластів і елементів за їх значущістю. Що є незмінним, що найбільш яскраво відображає історичний контекст? Іноді – це елемент, який слід зберігати в його автентичній цілісності. В інших випадках – важлива структура, а елемент можна підмінити новим архітектурним середовищем. Натомість, особливо важливо, щоб «пласт» сучасності говорив мовою свого часу. Сучасне проявлення історичного контексту передбачає ведення творчого діалогу з традицією, а не її імітацією.

По-третє, додержання єдності історичного контексту. Не слід допускати того, щоб уявлення про нього розпалися на механічну мозаїку матеріальних слідів минулого: архітектурних, археологічних, художніх, історичних, етнічних тощо. Кожний елемент своїм специфічним чином висвітлює єдиний історичний контекст – своєю смисловою і пластичною мовою, своїм інформаційним потенціалом. Кожний має своє «амплуа», а у своїй сукупності, пов'язані нитками часу, можуть проявити його у всій повноті.

По-четверте, виявлення єдиного просторово-часового контексту середовища. Вказана система елементів культурної спадщини є частиною вищої системи, якою є середовище життєдіяльності. Саме в ній реалізуються складні взаємовідносини різних середовищ: праці, існування, відпочинку, обслуговування, комунікації тощо. Щоб знайти адекватне просторове вираження, ці зв'язки необхідно встановити, оцінити й оволодіти ними. Необхідні не тільки режими, що гарантують фізичну збереженість окремих цінностей, але й «архітектурна режисура» середовища в цілому. Це дозволить відтворити образ, картину історичного контексту, її смислове і пластичне багатство.

Сучасна подільська практика збереження культурної спадщини характеризується періодичними спробами розробити нові методи і засоби застосування подібного підходу. На рівні окремої пам'ятки архітектури консерваційно-реставраційна школа накопичила досить цінний досвід.

Однак, у багатьох випадках диференційований підхід до пластів оригінальної субстанції пам'ятки не дозволяє в адекватній художній формі виразити в повній мірі складність і багатство історичної субстанції. І на це є ряд причин, які лежать в площині професійної культури, інвестиційних намірів, засобів реконструктивної адаптації [4].

1. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства. – М. Стройиздат, 1984. – 214 с.
2. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве: Пер. с англ. В.П.Глазычева. – М. Стройиздат, 1986. – 264 с.
3. Крыстев Т. В контексте времени // Архитектура и общество. – София, 1987. – 182 с.
4. Царенко С.О., Литвинов А.І. Адаптація історичної забудови у системі управління розвитком поселень // Вісник ВПШ. – 1997. – №4. – С.31-35.

Отримано 28.12.2009

УДК 725.85

В.А.НИКОЛАЄНКО, д-р архіт., А.В.ЗАУРАЛЬСЬКА

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ БАЗ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ

До Євро-2012 в складі загальної інфраструктури необхідно побудувати нові та реконструювати існуючі навчально-тренувальні бази футбольних клубів України. В дослідженні визначено основні фактори, що впливають на архітектурно-планувальну та функціонально-просторову організацію навчально-тренувальних баз футбольних клубів.

К Евро-2012 в составе общей инфраструктуры необходимо построить новые и реконструировать существующие учебно-тренировочные базы футбольных клубов Украины. В исследовании определены основные факторы, влияющие на архитектурно-планировочную и функционально-пространственную организацию учебно-тренировочных баз футбольных клубов.

It is necessary to build and reconstruct the study and training bases of Ukrainian football clubs in structure of general infrastructure before EURO 2012 championship. The study identified key factors that influence the architectural and planning and functional-spatial organization of study and training bases of football clubs.

Ключові слова: навчально-тренувальна база, футбольний клуб, Європейський Союз Футбольних Асоціацій (УЄФА).

Фізкультурно-спортивні послуги використовуються суспільством для різнобічного фізичного й духовного розвитку, зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, формування здорового способу життя, продовження творчого довголіття, розумної й цікавої організації відпочинку населення. Спорт високих досягнень є найвищою фазою розвитку масової фізичної культури, що є запорукою здоров'я нації, під-